

I.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
No:36 (Mart 2007)

DOBRETSBERGER DOSYASI

Ahmed Güner SAYAR*

Özet

J. Dobretsberger Almanya'da Hitler Rejimini protesto edip Türkiye'ye sığınan bilim adamlarından biridir. W. Röpke'nin 1937'de ayrılmasından sonra I.Ü. İktisat Fakültesi'nde 1941'e değin dersler verdi. Bu makale, resmi belgelerin aydınlığında onun Türkiye yıllarını tahlil etmek ve göçmen Alman İktisatçıların ihmal edilmiş cephesine isik tutmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Joseph Dobretsberger, Alman mülteci hocalar, Türkiye'de çağdas iktisat düşüncesi

The Dobretsberger File

Abstract

J. Dobretsberger was one of the immigrant German scholars who left his country protesting tih Hitler's regime and found a shelter in Turkey. After W. Röpke's leave in 1937, Dobretsberger took up lectures in the Faculty of Economics, The University of Istanbul between the years of 1937-1941. This article examines his Turkey years in the light of official documents. It is thence aimed at to shed light one of the neglected aspects of the immigrant German economists.

Keywords: Joseph Dobretsberger, German immigrant scholars, Contemporary Turkish economic thought.

I

Joseph Dobretsberger ismiyle ilk karsilasmam İÜİF.'deki öğrenciligim esnasında Sahhaflar Çarsisi'nda oldu. Öğrenme ve bilme askıyla hemen her gün gittigim bu Çarsi'da yerlere serilen veya kitapçı tezgah ve peykelerinde 1964 veya 1965'de onun "İktisat Politikası" isimli kitabıyla karsilastim. Bu meydana İÜİFM.'nin sayilarini gayri-muntazam toplamaya basladim. Derginin ilk sayilarında Joseph Dobretsberger imzali yazilar vardı. Bunlardan öte, zannediyorum 1965 yili

* Prof.Dr., Istanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü.

Martında, IÜIF. 2 nolu anfiide bir konferans veren Profesör Fritz Neumark'ı dinledim. Dobretsberger'in adı mülteci hocalar arasında geçti. Neumark sahneyi terk eden Alman hocaları hayırla yad ediyordu. Hepsi bu kadar! Bir daha onun ismiyle hiç karşılaşmadım.

Yıllar akti geçti. Ne zaman ki Sabri Ülgener'in vefati ertesinde onun entelektüel hayatını dile getiren bir monografiye başladım, mülteci Alman hocalar karsıma çıktı. Aslında Sabri Ülgener'le yaptığım sohbetlerde Dobretsberger'e dair tek bir kelam edildiğini hatırlamıyorum. Ancak söz konusu çalışmamın 'IÜIF.'de Alman Hocalar' bölümünde ona da yer vermek gerekiyordu. Elde mevcut yazılı bilgi verileri üç-bes cümlede ötesinde değildi. Bunun tek istisnası olarak F. Neumark'ın Türkiye anıları içerisinde ona ayırdığı yeri hariç tutmak gerekiyor. Öte yandan Sabri Ülgener'le her Alman hocayı inceden inceye konuştuk ama neden Dobretsberger'e dair bir söz edilmedi? Ülgener'in sessiz kalmasının bir sebebi olmalı diye düşünmeye başladım. Harvard günlerinde J. A. Schumpeter'in Ülgener'e 'Siz de kimler var?' diye mülteci Alman hocaları sordugunda onun da ismini sayıp bu büyük ustanın dudak büküsünün de bir anlamı olmalıydı.¹ Bu iki usta bir yerde mi buluşuyorlardı? Sathi de olsa bir çözüme zaman içerisinde ulaşacaktım.

II

Joseph Dobretsberger 28 Subat 1903'de Avusturya'nın Linz kentinde dünyaya geldi. İlk ve orta tahsilini burada tamamladı. 6.VII.1922'de Linz, Staatsgymnasium'dan mezuniyetini müteakiben Viyana Üniversitesi'nde ekonomi okudu. Dönemin büyük ustalarından K. Menger, L. von Mises ve J. A. Schumpeter'in öğrencisi oldu. Burada doktorasını 1926'da tamamladı. Basta Schumpeter'in desteği olmak üzere Graz Üniversitesi'nde akademik hayata geçti.² Münih ve Paris Üniversitelerinde çalışmalarını sürdürdü. Muhafazakar iktisatçı Anton Tautcher ile yakın bir ilişki içerisinde oldu. 1929'da Viyana'da yayınlanan kitap çalışması -"Die Gesetzmässigkeit in der Wirtschaft"- çok genç yasta onun iktisat metodolojisiyle kurduğu yakın alakanın ürünüdür. Burada Schumpeter'in tesiri ve Tautcher'in ayak izlerini sürdürdüğü ileri sürülebilir. 1929-1930'da Avusturya Köylü Birliği Genel Sekreteri ve Demokratische Union (Demokrat Birliği) Partisi

¹ Cf., A. G. Sayar, "Bir İktisatçının Entelektüel Portresi: Sabri F. Ülgener", (İstanbul, 1998), sf. 98. Schumpeter devamlı: "Baska kim var? Der". Sabri Ülgener de "biraz ürkek bir halde 'bir İtalyan var. Adi Umberto Ricci' deyince bu defa gözleri parlar ve 'o büyük adam' der. Sonra Ricci'yi bağlı olduğu akademik gelenek içerisinde, Walras-Pareto-Panteleoni-Barone çizgisinde anlatır" [ibid., sf. 98-99]. Schumpeter'in Alman hocalara dudak bükerken Ricci'yi yere yamaca koymamasının izlerini onun abidevi "History of Economic Analysis"inde bulmak mümkündür. "History..."nin isim dizininde İstanbul'a gelen Alman iktisatçılardan hiçbiri yer almazken Ricci'ye iki yerde göndermede bulunur [Cf., (New York, 1954), sf. 979, dn. 21 ve 1156]. J. A. Schumpeter'in gözünde Ricci İtalyan iktisatçıları arasında önde gelen birkaç isimden biridir [Cf., ibid., sf. 1156].

² Cf. H. Klausinger, "From Mises to Morgenstern. The Austrian School and the Ständestaat", paper presented at the 7th Annual Conference of the European Society for the History of Economic Thought, (Paris, 2003), sf. 8.

baskani oldu. 1930'da da Graz Üniversitesi'ne profesör olarak atandı.³ Aynı yıl "Konkurrenz und Monopol" çalışması ve bunu takiben 1931'de çıkan "Historische und Sozial Gesetze"⁴ ile dikkate değer bir iktisatçı olmanın ilk isiklerini yaptı. Bu çalışmalarını diğerleri izledi. 1932'de Münih'te "Freie oder gebundene Wirtschaft Zusammenhang zwischen Konjunkturverlauf und Wirtschaftsform"; 1937'de "Wirtschaftspolitische Aufgabau" ile "Finanzwirtschaft und Finanzpolitik" pespese yayınlandı. Bunlar onun Türkiye'ye iltica etmesinden önce yayınladığı eserleridir.⁵

1934'de Graz Üniversitesi tayinine mani olmak üzere J. Dobretsberger aleyhine yürütülen bir cereyan vardı. Bu cereyanın basında bulunan H. Mayer basta J. A. Schumpeter, bazı Alman hocalardan destek sağlamak üzere örgütlenmişlerdi. Onlara göre Dobretsberger bir Standstaat (müdahaleci devlet) taraftarıydı.⁶ Ancak J. Dobretsberger'in 1935 yılında Schuschnigg kabinesinde Sosyal İlişkiler bakanı olmasıyla bu defa H. Mayer'in onu tesci ettiği ve selefi Böhm Bawerk'le mukayese edilebilecek bir bilgin olarak selâmladığı görülüyor.⁷ Ancak Mayer'in Dobretsberger'i Böhm Bawerk'le mukayeseye kalkması dönemin Avusturya Okulu mensubu bazı iktisatçıları tarafından tasvip edilmeyecektir.⁸ H. Klausinger ise Dobretsberger'in Graz Üniversitesinde kürsüye atanmasını onun Avusturya'da kurulan yeni rejime olan yakınlığına bağlamaktadır.⁹

1930'ların basında yükselmeye başlayan Hitler despotizmi Avusturya'ya sirayet edince Dobretsberger de siktintili günlerin içine çekilmiş oldu. Bu meyanda, 17.X.1935 ila 14.V.1936 tarihleri arasında, Hristiyan Sosyal Partisi'nden sol kanat temsilcisi olarak Schuschnigg kabinesinde Sosyal Güvenlik Bakanı oldu.¹⁰ Harbin ayak seslerinin her geçen gün yükselmesi sürerken Avusturya'nın ilhaki

³ Cf., A. Özgüven, 'Dobretsberger, Joseph', "Ak İktisat Ansiklopedisi", I, (Istanbul, 1973), sf. 23; 'Dobretsberger, Joseph', "Meydan-Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedisi", III, (Istanbul, 1980), sf. 778.

⁴ "Handwörterbuch der Soziologie", (Stuttgart, 1931), sf. 211-221.

⁵ J. Dobretsberger'in bu dönemde başka kitap çalışmaları daha olmuştur. "Konkurrenz und Monopol", (1929); "Neue Wege des Geldwesens und Zahlungsverkehrs", (1934). Bu bibliyografik bilgiyi J. Dobretsberger'in 31.V.1940 tarihinde I. Ü. İktisat Fakültesi'ne el yazısı ile sunduğu fotoğraflı beyannamesinden aldık [JD./D.].

⁶ Cf., H. Klausinger, 'From Mises to Morgenstern' (mimeo), sf. 8. J. A. Schumpeter'in 1934'de Harvard'da olduğu düşünülecek olursa ondan böylesi bir destek beklemek anlamsızdır. Zira Schumpeter'in resmi yaptırım gücünün olmadığı açıktır.

⁷ H. Mayer, 'Ein Mann der Wissenschaft im Sozialministerium', "Wiener Zeitung", 3.XI.1935'den H. Klausinger, ibid., H. Mayer Viyana'da Mises çevresine mensup iktisatçılardan biridir ve Avusturya Ekolü'nün temsilcileri arasında zikredilmektedir. O tarihlerde, yıl 1932, Mises Çevresi'nden daha geniş katılımlı bir grup daha vardı: "Nationalökonomische Gesellschaft". H. Mayer bunun baskanıydı [F. Machlup'u zikreden M. von Mises, "My Years with Ludwig von Mises", (New York, 1984), sf. 203. Ayrıca L. von Mises, "Notes and Recollections", (Illionis, 1978), sf. 99]. Mises'in anılarında kaydettigine göre H. Mayer başarılarına düşman kesilmisti [cf., ibid.,]. Mises'le Mayer arasında var olan bu soguklugun Dobretsberger'i de etkiledigini zannediyoruz.

⁸ O. Morgenstern G. Haberler'e gönderdiği 5.XII.1935 tarihli mektupta yapılan bu mukayeseyi onaylamadığını yazmıştır. Cf., H. Klausinger, ibid., s. 8, dn. 29.

⁹ Cf., ibid., sf. 10.

¹⁰ Cf., 'Dobretsberger, Joseph', op. cit., (1990), sf. 779; F. Neumark, ibid.,

gerçekleştirdi.¹¹ Mart 1938’de Almanların Avusturya’ya girmeleriyle birlikte J. Dobretsberger Graz Üniversitesi rektörlüğünden ayrıldı. O tarihte görevinden ayrılan tek rektör Dobretsberger olmuştur. 1938 ilkbaharında “gazetelerden eski Schuschnigg hükümetinin bütün üyelerinin Naziler tarafından tutuklandıkları veya tutuklanacakları” haberi duyuldu.¹²

Dobretsberger’in Türkiye’ye gelmeden önce Avusturya’daki günlerini anlatan satırları Profesör F. Neumark’ın Türkiye anılarında bulduk:

“...Genç Dobretsberger 33 yaşındayken [1936’da] Hristiyan-Sosyal Partisi’nin sol kanat temsilcisi olarak bir süre Schuschnigg kabinesinde Sosyal İşler Bakanlığı yapmış, daha sonra Graz Üniversitesi’ne geri dönmüş ve ‘İltihak’ sırasında orada rektör idi.”¹³

Bu meyanda, 1937 yılında W. Röpke’nin IÜIF.’den ayrılıp İsviçre’ye dönmesiyle birlikte A. Rüstow, G. Kessler, A. Isaac ve F. Neumark “Dobretsberger’i Röpke’den bosalan yere kazanmanın mümkün olup olmadığını düşünmeye başladı[lar]”.¹⁴ Neumark’ın Türkiye anılarından okuyoruz:

“...Onu şahsen tanıyan tek kişi olduğum için, ona resmi olmayan ve fakat dikkatle kaleme alınmış bir mektup yazmakla görevlendirildim. ...Hans Kelsen ve Ludwig von Mises’in yazılı tavsiyelerinin suretlerini eklediği yanıtı ‘çok olumlu’ idi.”¹⁵

Dobretsberger’in Türkiye’ye gelmesi resmi kanallara intikal etmeden önce bağlantıyı Dobretsberger’le mektuplaşarak Profesör Neumark sağlamaktaydı. Dobretsberger’in Türkiye’ye gelmeden önceki günlerini Neumark’tan dinliyoruz:

“...Dobretsberger çok karmaşık ve tehlikeli bir yoldan Avusturya’dan kaçmayı başarabildi. ...Yanına hiç esya almadan İsviçre’ye kaçtı.”¹⁶

Profesör Neumark’ın tavsiyesi ve temasları sonucunda IÜIF.’de görev yapmayı kabul etti. Yapılan anlaşma gereği Türkiye’ye bes sene için geliyordu. T. C. Maarif Vekaleti ile Dobretsberger arasındaki mukavele 28.VI.1938 günü İsviçre’nin Ascona şehrinde imzalandı¹⁷ ve anlaşma gereği kendisine döviz izni verildi.¹⁸

¹¹ Mart 1938’de Almanların Avusturya’ya girmeleriyle birlikte J. Dobretsberger Graz Üniversitesi rektörlük görevinden ayrıldı. O tarihte görevinden ayrılan tek rektör ise Dobretsberger oldu.

¹² F. Neumark, “Bogaziçi’ne Sığınanlar”, (İstanbul, 1982), sf. 60.

¹³ F. Neumark, ibid.,

¹⁴ Ibid.,

¹⁵ Ibid.,

¹⁶ F. Neumark, op. cit., sf. 60.

¹⁷ IÜIF. Dekani Ö. C. Sarc’tan İstanbul Kambiyo Direktörlüğüne 18.XI ve 12.XII.1938 tarihli yazılar [JD/D].

¹⁸ İstanbul Kambiyo Müdürlüğünden IÜIF. Dekanlığına 2.XII.1938 tarihli yazı [ibid.,]

F. Neumark'ın anılarının aydınlığında Dobretsberger'in 12.IX.1938'de İstanbul'a "maceralı yollardan gelmeyi basardığı[ni]"¹⁹ öğreniyoruz. İÜİF.'de W. Röpke'den bosalan umumi iktisat teorisi kürsüsünün başkanı olarak 1.XI.1938'de yeni akademik yıla başladı.

Dobretsberger'in açılış dersinin konusu ve tarihi önceden belirlenmişti. 'Hususi Ekonominin Hata Menbaları'. 10 Kasım 1938 günü yapılacak olan açılış dersi M. K. Atatürk'ün vefatı ile 8.XII.1938'e ertelendi.²⁰ Daha sonra bu açılış dersi 'Ekonominin Hususi Sahislar Tarafından Idare Edilmesinden Dogan Mahzurlar' başlığı altında genişletilmiş olarak fakülte dergisinde yayınlanmıştır.²¹

Iktisat Fakültesi'nde 1938-1939 akademik yılında üstlendiği ilk ders 'İktisada Giriş' dersi idi. Daha ayagının tozu ile ilk dersinde Türk öğrencilerine coskuyla söyle hitap etti:

"...Eminim ki sizler yeni Türkiye gibi ilerleyen ve yükselen bir devletin hizmetinde ileriki meslek hayatınızda [bu derslerin] yeni tatbik imkanlarını bulacaksınız."²²

Bu satırları ve bu dersin tamamını asistan Halid İlteber öğrencilere tercüme etti. İlk akademik yılda verdiği dersler "Iktisat Ders Notları" başlığıyla 1939'da yayınladı. Bu ders notlarını da H. İlteber tercüme etmişti.²³ Daha sonra 'Konjonktür ve Buhranlar' dersi ile 1940'da, 'Harp İktisadiyatı' ile 3. sınıf öğrencilerine 'İktisadi Düşünce Tarihi' derslerini de verdi.²⁴ Normal derslerinin dışında yapılan seminerlerde 'Emperyalizm' konusunu isledi. Ayrıca yüksek lisans programında da bir dersi daha vardı.²⁵ Doktora kurslarında da '20. Asır İktisadi Doktrinleri'ni anlattı. Bu meyanda tertip edilen bazı sınav komisyonlarında mümeyyiz olarak görevde bulundu.²⁶ 1939 yılı Temmuz ayı başlarında davet edildiği Harp Akademisi'nde 'Modern Harbin Masrafları' ve 'Harp Masraflarının Finanse Edilmesi' başlıklı iki konferans verdi.²⁷

Türkiye'de üniversiter hayata hemen intibak etti, akademisyenlerle kaynaştı ve hocalığı ile talebeler nezdinde dikkatleri üzerine topladı. Elbette bu kaynaşma farklı yönlerde gerçekleşti. İlki; mülteci hocaların birbirlerini gurbet elde daha sıklıkla aramaları ve dayanışmaya duydukları ihtiyaç Dobretsberger için de geçerli

¹⁹ F. Neumark, op. cit., sf. 61 ve İÜİF. Dekanlığından İstanbul Kambiyo Müdürlüğüne 1.XII.1938 tarihli yazı [ibid.,].

²⁰ İÜİF. Dekanlığından I. Ü. Rektörlüğüne 2.XII ve 29.XI.1938 tarihli yazılar. Ayrıca dekanlığın 2.XII.1938 tarihli bütün öğretim üyelerine yaptığı duyuru [ibid.,].

²¹ İÜİFM., Cilt 1, No. 1, (1939), sf. 75-117. Bu dersin özgün metni de 'Sources of Error in the Management of Business' olarak ibid., sf. 45-88'de çıkmıştır.

²² J. Dobretsberger, Iktisat Dersi Notları", (İstanbul, [1940]), sf. 3.

²³ Cf., H. Widman, "Atatürk Üniversite Reformu", (İstanbul, 1981), sf. 109; 247.

²⁴ İÜİF. Dekani Ö. C. Sarc'tan I. Ü. Rektörlüğüne 4.XI.1938 tarihli yazı ve Ö. C. Sarc'tan JD.'e 13.XI.1940 tarihli pusula [JD/D].

²⁵ İÜİF. Dekani Ö. C. Sarc'tan 14.I.1940 tarihli pusula [ibid.,].

²⁶ İÜİF. Dekani Ö. C. Sarc'tan I. F. Pelin; F. Neumark ve J. Dobretsberger'e 29.XI.1938 tarihli tebliğat; I. Ü. Hukuk Fakültesi Dekani A. F. Basgil'den İÜİF. Dekani Ö. C. Sarc'a 14.III. 1939 tarihli yazı [ibid.,].

²⁷ İÜİF. Dekanlığından İÜ. Rektörlüğüne 21.VI.1939 tarihli yazı [ibid.,].

oldu. Neumark'ın yazdığına göre; “Rüstow, Isaac ve sonradan Dobretsberger de, dört mülteci iktisat profesörünün üçü daima [Kadıköy’de] aynı sokakta oturuyorlardı. Bu da onların kişisel ve bilimsel ilişkilerinin kolaylaşmasını sağlıyordu”²⁸. İkinci yöne gelince; burada Dobretsberger’in Türk hocalarla temasının bu kaynasmada bir payı olsa gerektir.²⁹ Ancak Türk hocalarla olan temasını aksettiren bilgi verilerinden mahrumuz. Talebeleriyle olan münasebetine gelince: Dobretsberger hocalığı ile “öğrenciler arasında büyük saygınlık kazanmış[ıstı]”³⁰. I. Ü. İktisat Fakültesi’nin ilk mezunları ve 1940-1941 akademik yılı son sınıf öğrencileri için tertip edilen albüme bir yazı ile katkıda bulunan Dobretsberger’in kaleminden çıkan şu satırlar onun öğrencilerle kurduğu yakınlığın bir delili olsa gerektir:

“...İstanbul Üniversitesi’ndeki mesaim esnasında, talebemizin umumi iktisat meselelerine ve memleketin iktisadî bünyesine karşı göstermiş oldukları alaka, karşılaştığım en büyük sürprizi ve duyduğum en büyük hazzi teskil etmiştir. Bu gayret ve alakadır ki, memleketimizde iktisat ilminin Garp memleketlerine nazaran istihsalın terakkisini temine, içtimai vaziyeti ve Türkiye’nin cihan pazarındaki mevkiini yükseltmeğe geniş mikyasta müessir olacağına bir delil teskil etmektedir.

Üniversitedeki tedrisi faaliyetimle bu güzel memleket ve Türk milletinin istikbaline hizmet edecek olan talebemizin yetismesine naçiz bir yardımda bulunabilirsem kandimi bahtiyar edeceğim.”³¹

Dobretsberger’in hem talebelerle hem de meslektaşları ile iyi ilişkiler içinde bulunması gerçeğini F. Neumark da anılarında şu sözlerle bahsetmektedir:

“...Kısa zamanda bu yeni meslektaş en iyi arkadaşlarımızdan biri oldu ve bu arkadaşlık ölümüne kadar sürdü.”³²

²⁸ F. Neumark, *ibid.*, sf. 53. Ayrıca sf. 77.

²⁹ J. Dobretsberger Türk iktisat hocalarından R. S. Suvla’nın Almancasını iletmesinde yardımcı olmuştur [Cf., F. Ergin, ‘Prof. Dr. Ahmet Ali Özekan İçin’, *“Türkiye’de İktisat Biliminin Öncülerine Armağan”*, (İstanbul, 1985), sf. 20. J. Dobretsberger dosyasındaki resmi bir belgenin aydınlığında, öğretim üyeleri arasında akademik tanışma ve kaynaşmanın öncülerinden birinin de zamanın Maarif Vekili Hasan Âli Yücel olduğu görülmüştür. 8.VI.1940 günü Dr. Muzaffer Sevki’nin evindeki toplantıya Yücel Dobretsberger’in de katılmasını istemiştir [Cf., İÜİF. Dekan katibi R. S.’den J. Dobretsberger’e 7.VI.1940 tarihli pusula JD/D.]. Burada istirdat kabilinden belirtmek gerekir ki rahmetli H. Â. Yücel bakanlığı sırasında üniversite hocaları ile siki bir temas içerisinde bulunmuş ve onları “tamamen dürüst ve samimice değerlendirmişti” [F. Neumark, *ibid.*, sf. 112]. Mesela, bir defasında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Profesörler Kurulu toplantısına katılmış, başkanlık etmiştir [Cf., E. E. Hirsch, *“Hatıralar”*, (Ankara, 1985), sf. 399; 400]. Öte yandan Yücel’in Alman hocalarla teması vardı [Cf., F. Neumark, *ibid.*, sf. 168]. Bu cümleden olarak Yücel 1946 yılında E. E. Hirsch’ten ‘Dünya Üniversiteleri ve Türkiye’de Üniversitenin Gelismesi’ konusunda bir araştırmada bulunmasını istemiştir [Cf., *ibid.*, sf. 241]. H. Â. Yücel’in E. E. Hirsch’e “özellikle değer verdiğini” onun anılarından öğreniyoruz [cf., *ibid.*, sf. 358].

³⁰ F. Neumark, *ibid.*, sf. 61.

³¹ Ö. Beri – I. Özkiraz, ‘Profesörlerimizin İntibaları’, *“İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, 1940-1941”*, (İstanbul, [1941]).

Profesör Feridun Ergin'in degerlendirmesine göre Dobretsberger:

"...Akademik kariyerinden politikaya kaymis... sol egimli bir profesördü. Konularini açık ve seçik bir dille anlatirdi. Sanayi ülkelerinin yakin geçmiste izlemis olduklari politikalaridan elde ettikleri sonuçlari olaylara ve istatistiklere dayanarak tahlil ederdi."³³

Görülen odur ki, Dobretsberger'in İÜIF. günleri Türkiye'de iktisat kafasinin billurlasmasinda birkaç yönden yararli oldu. Önce, iki ciltlik eseri 'Ekonomi Siyaseti'³⁴ yayinlandi. Bunu İÜIFM.'nda çıkan makale ve kitap tahlilleri izledi.³⁵ Harp yillarinin getirdigi bunaltici baskiyla iktisatçilar arastirmalarinda daha çok harp finansmani, ihtikar meselelerinin fiyatlarda izlenen siyasete yansimalari vb. konularda yogunlasmislardi. Dobretsberger de bir istisna degildi. II. Dünya Harbi'nin sebebiyet verdigi bir sikintiyi isledigi bir yazisi, 'Fiyat Siyasetine Ait Bazi Düsünceler' iktisatçilar üzerinde müsbit bir tesir birakti.³⁶ Ikinci olarak, pozitif iktisadi marjinalizmle birlestiren bir gelenegin içinden süzölmüs olması İÜIF. çatisi

³² Op. cit., sf. 61. Neumark mülteci iktisatçi hocalardan Kessler' i bir uca yerlestirirken onun "Avusturyali Dobretsberger'in Prusyalı karsiligini temsil [ettigini]" ileri sürmüştür [ibid., sf. 56].

³³ F. Ergin, 'İktisat Fakültesi (1936-1942)', <http://www.istanbul.edu.tr>

³⁴ "Ekonomi Siyaseti", I, (Istanbul, 1940); II, (Istanbul, 1943). R. S. Suvla bu eserin ilk cildi için bir kitap tahlil yazisi kaleme almisti. Onun sözleriyle: "Profesör Dobretsberger ... 'ekonomi siyaseti'nin vaziyetini pek güzel bir görüş ile izah etmistir. ... 'İktisat Siyaseti' kitabi yalnız iktisat okuyan talebe için degil, iktisat isleriyle ugrasan veya iktisat siyasetini tetkik eden herkes için çok kiymetli bir kaynaktır." [R. S. Suvla, 'J. Dobretsberger, Ekonomi Siyaseti, I, (1940)', İÜIFM., Cilt 3, No. 3-4, (1942), sf. 443; 445].

³⁵ JD.'in İÜIFM.'nda çıkan yazilarinin dökümü söyledir: 'Ekonominin Hususi Sahislar Tarafından Idare Edilmesinden Dogan Mahzurlar', [Cilt 1, No. 1, (1939), sf. 75-117. Bu tercümenin özgün basligi ise 'Sources of Error in the Management of Business', ibid., sf. 45-88'de yayinlanmistir]; 'Fiyat Siyasetine Ait Bazi Düsünceler', Cilt 2, No. 2, (1940-1941), sf. 278-287 [Ayni yazi Almanca olarak, ibid., sf. 205-212'de çıktı]. Kitap tahlil yazilarin dökümü: '1938 Ankara Ziraat Kongresindeki Akislerine Göre Türk Ziraat Siyaseti', Cilt 1, No. 2, (1940), sf. 263-267 [Ayni yazi Almanca olarak ibid., sf. 201-205'de çıkmistir]; 'G. I. Bratianu, Etudes Byzantines d'Histoire Economique et Sociale', Cilt 1, No. 1, (1939), sf. 133-134 [Ayni yazi ibid., sf. 102-103'de Almanca olarak çıkmistir]; 'H. Laufenburger, L'Intervention de l'Etat en Matiere Economique' ve 'R. Mosse, 'L'Economie Collectiviste', Cilt 1, No. 2, (1940), sf. 268-271 [Ayni yazi Almanca olarak, ibid., sf. 206-209]; 'W. Gerloff, Die Entstehung des Geldes und die Anfänge des Geldwesens', Cilt 1, No. 3, (1940), sf. 352-353 [Ayni yazi Almanca olarak ibid., sf. 255-257]; 'F. Machlup, The Stock Market', Cilt 1, No. 4, (1940-1941), sf. 507-508 [Ayni yazi İngilizce olarak ibid., sf. 375-376]; 'E. König, Die Sozial Politik in Palestina', Cilt 2, No. 1, (1940-1941), sf. 145-146 [Ayni yazi Almanca olarak ibid., sf. 102-103]; 'H. Lossos, Bilanz der Deutschen Devisenbewirtschaftung', Cilt 2, No. 2, (1940-1941), sf. 344-345 [Ayni yazi Almanca olarak ibid., sf. 258]; 'H. G. Schachtshabel, Ein System der Wirtschaftslehre', Cilt 3, No. 1-2, (1941-1942), sf. 244-246 [Ayni yazi Almanca olarak ibid., sf. 209-212].

³⁶ Bu tesirin bir örneğini S. F. Ülgener'in iktisadi dengesizlik meselesini inceledigi bir çalışmasinda rastladik. Ülgener'i zikrediyorum: "Mevcut pahalilik sebeplerine ihtikarin yüklenerek fiyatları normal cesametinden pek fazla tasirip yükseltmesini Prof. J. Dobretsberger "bir projeksiyon cihazinin film seridi üzerindeki ufak bir resmi gerilmis olan beyaz perde üzerine pek büyük nisbette aksettirmesine benzetmistir." [S. F. Ülgener, "Tarihte Darlık Buhranlari", (Istanbul, 1951), sf. 70, dn. 46]

altında sübjektivist ihtilali büyük ustalardan öğrenmiş bir öğrenci olarak ders verme imkanını sağlamıştı. Bu ses gerek tedriste ve gerekse yayında çok güçlü ve kalıcı iz bırakmadı. Ancak onun Türkiye’den ayrılması ile doğan boşluğun ünlü İtalyan marjinalisti U. Ricci tarafından doldurulması fakülte için bir başka fırsattı. Nitekim Türkiye’de çağdas iktisadi düşünce tarihinde marjinalizm bu ikilinin rehberliğinde, en parlak dönemini idrak etti.³⁷ Nihayet Dobretsberger “açık ifadesi, ihatalı tahlil kabiliyeti ve konularına hakimiyeti ile öğrencilerinin saygısını kazanmıştı”.³⁸ Talebelerinden Profesör Mehmed Oluç’un tevcihine göre “hocalığı mükemmeldi”.³⁹ Yakın akademik dostlarından Profesör F. Neumark’ın kaydettiklerinin aydınlığında onun teori-pratik ikilemindeki yerini esaslı bir şekilde tesbit etmiş bulunuyoruz. Neumark’a göre iktisat teorisinden kopması buna mukabil “sosyal yönü ağır basan politikaya” geçmesi Dobretsberger’in büyük çapta bilimsel çalışmalara zaman ayırmasına engel oldu”.⁴⁰

1941 yazında tatilini Filistin’de geçirmek üzere İÜİF. Dekanlığına başvurdu. Talebi Rektörlük ve Maarif Vekaleti tarafından da uygun görülmüş, ancak mülteci bir öğretim üyesi olduğu için Filistin’e hareketinden “vilayet emniyet teşkilatının haberdar edilmesi”⁴¹ istenmiştir. Eldeki bilgi verilerine göre önce İstanbul’dan Mersin’e oradan da Filistin’e 1.VI.1941’de vasil olmuştur.⁴² Buradan fakülte dekanı Profesör Ö. C. Sarc’a yazdığı mektuptan şu satırları aktaracak olursak:

“...Eylül başlangıcında yine İstanbul’da olacağım. Arada Halid [İlteber] Bey kitabimin [“Ekonomi Siyaseti”nin] ikinci cildini tercüme ettiği takdirde çok memnun olurum. 1 Eylül’e kadar bir İngiliz pasaportu alacağım.”⁴³

“I. Ü. İktisat Fakültesi Umumi İktisat Kürsüsü profesörlüğüne davet edilmiş ve kendisi ile 1.X.1938 tarihinden 30.IX.1943 tarihine kadar 5 yıllık bir mukavele bağlanan”⁴⁴ J. Dobretsberger “yaz tatilini Filistin’de geçirmek üzere 26.V.1941 tarihinden itibaren üç ay müddetle izinli sayılmış ve sonra bu izni 30.IX.1941 gününe kadar temdit etmiş idi”. Ancak izni bitmesine rağmen Türkiye’ye dönmediği için “Maarif Vekilliği ile akdettiği mukaveleyi bir taraflı bozmuş olduğundan 30.IX.1941 tarihinden itibaren vazifesine nihayet veril[di]”⁴⁵. Ondaki bosalan kürsüye başkan olarak Ord. Prof. Sükrü Baban tayin edilecektir.⁴⁶

Resmi işlemler bu yönde sekillenirken Dobretsberger de müstafi addediliyordu. Oysa I. Ü. Rektörlüğüne bir mektupla başvuran Dobretsberger bu

³⁷ Cf., A. G. Sayar, op. cit., sf. 68, dn. 5.

³⁸ (***) ,’40. Yıl: I. Ü. İktisat Fakültesi, 1936-1976’, “İktisat Dergisi”, Sayı 150, (1976), sf. 14.

³⁹ A. G. Sayar, op. cit., (1998), sf. 68, dn. 5.

⁴⁰ F. Neumark, op. cit., sf. 61.

⁴¹ Maarif Vekili H. A. Yücel’den I. Ü. Rektörlüğüne 14.VI.1941 tarihli yazı [JD/D].

⁴² JD.’den Ö. C. Sarc’a 2.VII.1941 tarihli mektup [ibid.].

⁴³ Ibid.,

⁴⁴ İÜİF. Dekanlığından I. Ü. Rektörlüğüne 18.XI.1941 tarihli yazı [ibid.].

⁴⁵ Ibid.,

⁴⁶ Ibid.,

durumu kabullenmiyor, Kudüs'te hastalandığını, o nedenle de hastalığı iyilesene kadar “ücretsiz izinli” sayılmasını istiyordu.⁴⁷ Dobretsberger ayrıca verilen iznin uzatılmasını istemiş, hastane raporunun da bilahare gönderileceğini bir telgrafla beyan etmişti.⁴⁸ I. Ü. Rektörü Cemil Bilsel de onun bu başvurusunu Maarif Vekaletinden gelen olumlu yazıyla söyle neticelendirmişti: “Önceki izin bitimi tarihinden altı ay müddetle maassiz olarak mezun sayılması vekaletçe uygun görülmüş ve keyfiyet kedisine teblig edilmiş[tir]”.⁴⁹ Bu tebligata rağmen Türkiye'ye dönmemiştir.

Yakın dostu Profesör Neumark onun Türkiye'den ayrılmasına anılarında şu satırlarla yer vermisti:

“...Dobretsberger'in yaklaşık üç yıl sonra -çok kolay ve hemen anlaşmasına, meslekdaşları ile öğrencileri arasında büyük saygınlık kazanmasına rağmen- Türkiye'yi terk etmesi kendisini, Viyana'daki görevini Hitler açısından parlak bir şekilde yerine getiren ve Ankara'ya Alman elçisi olarak atanan Franz von Papen'in tehdidi altında hissetmesiyle de ilişkiliydi. Dobretsberger, özellikle savaş Hitler'in yararına gelişme gösterdiği sıralarda, kendini Türkiye'de güvenlik içinde hissetmemeye başlamıştı.”⁵⁰

Dobretsberger artık huzursuzdur. Papen faktörü bir paranoyaya dönüşür, kendisinin zehirleneceği vehminden yakasını bir türlü kurtaramaz. Neumark'i dinliyoruz:

“...Hayali pek geniş olduğundan, bu iddiaların ne derece gerçek olduğunu bilemeyeceğim.”⁵¹

Türkiye'ye gelen mülteci hocalardan Dobretsberger hariç hepsi “sakin ve baskısız” bir hayatı, ates çemberine düşmeden yaşamışlar, “adeta bir çınaraltı huzuru” içerisinde bu ülkede eserlerini olgunlaştırma imkanına kavuşmuşlardır.”⁵² Ancak Dobretsberger'in onlardan farklı yani siyasete bütün gövdesiyle buluşmuş olusudur. Türkiye'de de bos durmamış, mesela İstanbul'a sürülmüş Komünist

⁴⁷ JD.'den C. Bilsel'e Kudüs, 14.IX.1941 tarihli mektup. Ayrıca İÜİF. Dekani Ö. C. Sarc'tan I. Ü. Rektörlüğüne 10.X.1941 tarihli yazı [*ibid.*,].

⁴⁸ *Ibid.*,

⁴⁹ I. Ü. Rektörlüğünden İÜİF. Dekanlığına 30.I.1942 tarihli yazı [*ibid.*,].

⁵⁰ F. Neumark, *op. cit.*, sf. 61. Neumark Dobretsberger'in neden von Papen'den çekindiğine açıklık getirmektedir. Aralarında var olan husumeti anılarında şu sözlerle anlatır: “Viyana'da elçi iken, Avusturya'da demokrasi ve bağımsızlık taraftarlarıncı hiç sevilmeyen Papen, bu yüzden özellikle meslekdaşım Josef Dobretsberger'in gözünde diken olmuştur. Ve bir şahsi karşılaşma sonucu araları daha da açılmıştır. Dobretsberger'in bakanlık yaptığı dönemde Viyana Üniversitesi'nde verdiği bir konferansa kabine üyelerinin yanı sıra bir çok diplomatlar ve bunların arasında Papen de katılmıştır. konferanstan sonra kendisini tebrik etmek isteyenler arasında Papen de bulunduğu halde Dobretsberger onun uzattığı eli sıkmamış ve ona sırtını çevirmiştir. Dobretsberger Papen'in Türkiye'ye kendisine karşı beslediği kinden dolayı, ondan intikam almak için geldiğini ...iddia etmekteydi.” [*op. cit.*, sf. 125]

⁵¹ F. Neumark, *ibid.*, sf. 125.

⁵² S. F. Ülgener, 'Alexander Rüstow', *İÜİFM*, Cilt 23, (1964), sf. 3 (ayrı bası).

eylemcilerle temasta bulunmaktan kaçınmamıştır.⁵³ Nitekim F. von Papen'in Türkiye'ye büyükelçi olarak atanması onun rahatsızlığının en önemli sebebidir.

Aslında İÜİF.'nden resmen ayrıldığı tarih 1.IX.1941'dir.⁵⁴ Türkiye'de tam üç yıl kaldıktan sonra tatilini geçirmek üzere gittiği Filistin günlerine dair elimizde sınırlı ve sathi bilgiler bulunmaktadır. Bu sathi ve sınırlı bilgilerden gelen zayıf isikların aydınlığında onun Filistin'de bir "geçici Avusturya hükümeti kurdugu"na dair bir bilgi vardır.⁵⁵

"İlk önce eski Filistin'de, sonra Kahire'de Nazilere karsi anti-propaganda çalışmaları yürüttü."⁵⁶

Söz konusu ettiğim Joseph Dobretsberger dosyasında bulunan el yazısı bir nota göre, 1942-1946 yılları arasında misafir profesör olarak Kahire, Gizah Üniversitesi'nde bulunmuştur.⁵⁷ Ayrıca gene Kahire'de "İngiliz radyosunda Almanca yayınlar için radyo çalışmaları da yapmıştır"⁵⁸. II. Dünya Harbi'nin bitisinden hemen sonra, 1946'da Avusturya'ya Graz Üniversitesi'nde tekrar akademik hayata döndü, buradaki 'hiyerarsik' yapıya hemen uyum sağladı ve bu üniversitenin rektörlüğüne getirildi.⁵⁹ 1946-1947 yılları arasında bu görevini ifa etti. Graz Üniversitesi'ndeki akademik faaliyetini 1966'ya deyin sürdürdü. Aynı yıl bir sömestreligine Kahire, Gizah Üniversitesi'nde misafir profesör olarak bulundu.⁶⁰ Profesör Neumark'ı zikrediyoruz:

"Benim Frankfurt'a dönmenden kısa bir süre önce o da eski yurduna döndü. Graz sehrinde ve özellikle eski mobilyalarla, halılarla vs. dösenmiş ikinci bir evinin bulunduğu Viyana'da sik sik görüştük. ...Politik açıdan oldukça solda yer alıyordu. Savastan sonra -Viyana'da- komünist görüşlere yakın içerikli (fakat sınırlı sayıda basılan) bir gazete yayınladı ise de, ne bu ne de baska yoldan Avusturya'nın aktif politikasına geri dönmedi."⁶¹

J. Dobretsberger'in Avusturya'ya dönüşünden vefatına deyin geçen zaman dilimine akademisyenliği değil fakat daha çok siyasetçi kimliği ağırlıklı olarak damgasını vurmaktadır. 1945'den sonra daha 'solcu' Katoliklere yöneldi. 1947'de 'Katholische Sozialpolitik am Scheideweg' başlıklı çalışması yayınlandı. Aslında onlarla olan teması daha önceleri, 1934-1938 arasında gerçekleşmişti. Demek oluyordu ki siyasete bıraktığı yerden devam ediyordu. Hemen intibak sağladı. O kadar ki, 1947'de Avusturya Komünist Partisi tarafından partiler üstü devlet başkanlığına teklif edildi. Demokratik Parti'yi kurdu. Kasım 1952'de bu parti ile

⁵³ Cf., <http://ko.000221.host.inode.at/mambo/korso/DStmk/eicholzer/politik.htm>

⁵⁴ İÜİF. Dekanlığından I. Ü. Rektörlüğüne 14.I.1942 tarihli yazı [*ibid.*,].

⁵⁵ Cf., A. G. Sayar, *op. cit.*, (1998), sf. 68, dn. 5; 80.

⁵⁶ F. Neumark, *op. cit.*, sf. 61.

⁵⁷ JD/D. "Çok sevdiği Kahire'ye savastan bitiminden sonra da misafir profesör olarak sik sik gitti" [F. Neumark, *op. cit.*, sf. 61.].

⁵⁸ H. Widman, *op. cit.*, sf. 109.

⁵⁹ (***) , *op. cit.*, sf. 14. J. Dobretsberger Graz Üniversitesi'nin disında baska üniversitelerde de rektörlük yaptı [Cf., H. Peukert, 'Göçmen Bilimadamları Türkiye'de: Bogaz'da Bir Kürsü', "*Tarih ve Toplum*", Sayı 161, (1997), sf. 28].

⁶⁰ JD/D.

⁶¹ F. Neumark, *op. cit.*, sf. 61.

Avusturya Komünist Partisi bir araya gelerek Avusturya Halk Muhalefeti için bir seçim platformu tesis ettiler. Bu birliktelik sonucu 1953'de 'Halk Muhalefeti'nin temsilciligine oy birliği ile getirildi. Harp sonrasında 1949-1954 yılları arasında bu ülkenin tarafsızlığını savundu. Ancak Dogu-Bati (Almanya) çatışmasında Dogu Almanya'yi benimsediği görülüyor. 1950'de Nato karsiti polemiklerde de tarafsız kaldı. Görülen o idi ki J. Dobretsberger II. Dünya Harbi sonrasında Avusturya'da 'sosyal gerçekçiler'in temel ilkeleri üzerinde ismi anılacaklar arasında yer aldı.⁶²

"Para ve para sistemi sorunları eskiden beri bilimsel çalışmalarında tercih ettiği konular olmuştur"⁶³ Esasen 1946'da Bonn'da çıkan kitabı "Das Geld im Waudel der Wirtschaft" bu ilginin bir nisanesidir. Ancak 1963 yılında yayınlanan toplama bir eser "Wirtschaft und Gesellschaft: Gesammelte Aufsätze aus 3 Jahrzehnten" ile J. Dobretsberger'in 1933-1963 makaleleri toplu olarak bir araya getirildi. Ayrıca Almanca ve Arapça iktisat yazıları bilimsel dergilerde çıktıysa da bunların dökümüne ulaşamadık.⁶⁴ "Hayatının sonuna doğru Komünist Partisi'nin liderlik kademesinde faaliyet göstermiştir."⁶⁵

23 Mayıs 1970'de yılında Viyana'da vefat eden Dobretsberger evli olup Sissy isminde bir kızı vardı.⁶⁶

III

Dobretsberger'in iktisat düşüncesinin boyutları hiç şüphesiz etraflı bir çalışmanın yapılmasını gerekli kılmaktadır. Yakın akademik dostlarından F. Neumark'in değerlendirmeleri aydınlatıcı olacaktır. Onun sözleriyle Dobretsberger:

"...Birçok bakımdan çok yetenekli, hatta dehası olan bir insandı. Akademik yaşamının başlangıcında, o zamanlar Viyana'da ders veren kamu hukukçusu ve filozof Hans Kelsen'in büyük etkisi altında kalan Dobretsberger, bunun yanında iktisat teorisinin ünlü Avusturya Okulu'nun en tanınmış temsilcilerinden Carl Menger ve Eugen von Böhm-Bawerk'den de etkilenmişti. Kendisi Othmar Spann gibi romantik sosyologlara hem kişisel hem de bilimsel açıdan uzak durur, tutucu Adam Müller'in manevi izleyicisi olan bu kişinin din degistirenlerde sık rastlanan sofu isgüzarlığı ile sık sık alay ederdi."⁶⁷

⁶² <http://www.burschenschaft-nibelungia.at/bablası.htm>

⁶³ Ibid.,

⁶⁴ Sadece bir makalesini tesbit edebildik: 'Theorie des Territoires Economique', "Economie Applique", No. 1, (1950).

⁶⁵ A. Özgüven, op. cit., sf. 231. "Ölümünden bir müddet önce Komünist Partisi'ne üye olmuştur." [(***), op. cit., sf. 14]

⁶⁶ JD.'in IÜIF. Dekanlığına 1940 Mayısında teslim ettiği fotoğraflı beyannamesine göre 20.X.1930'da evlendiği ve 1932 yılında doğmuş Carla isminde bir kızı vardır [JD/D.]. Oysa resmi yazısmalarda [IÜIF. Dekanı Ö. C. Sarc'tan Emniyet Müdürlüğüne 11.VII. 1940 tarihli yazı] ve F. Neumark'in anılarında [ibid., sf. 61] Carla'nın ismi onun esi olarak geçmektedir. Kızı Sissy için ibid., sf. 60; 86.

⁶⁷ F. Neumark, ibid., sf. 61.

Ancak ortaya tutarlı ve doyurucu bir tablonun çıkması karşısında verilecek hükmü esasen Profesör Neumark çok evvelden ihsas ettirmisti. Gene Neumark'ın vurguladığı gibi onun hem “komünist fikirlere yakın” olması⁶⁸ hem de diğer Alman hocalarda görülen üretkenlik ve ilmi ağırbaşlılığın onda görülmesi⁶⁹ bilhassa Türk hocalarla, hususiyile Sabri Ülgener'le aralarının mesafeli kalmasının baslıca sebeplerindendir. J. A. Schumpeter'in gösterdiği sokuğa gelince; Dobretsberger'in “büyük çalışmalara zaman” ayırmaması, belki de Avusturya marjinalizmini bir kenara itip bütün gövdesiyle pratige girmesiyle burada da ağırlığın Avusturya Marksizmine verilmesinden kaynaklanmaktadır. Buna mukabil, yukarıda da altı çizildiği gibi, J. A. Schumpeter'in bu talebesine olan ilk belirgin etkisi iktisatta metod meselesi üzerine olmuştur. Benzer şekilde, Avusturya marjinalizmi ile Avusturya Marksizminden ilkinde teoride özümsemis, ancak marjinalizmi bireyle a priori olarak piyasaya ya da iktisadi hürriyetçilige tasıyamamış, buna mukabil Avusturya Marksizmini de yasanan hayata çekebilme gayretini ise “sosyal yönü ağır basan politikalara” hususiyile iktisadi esitlige ve ona açık sosyalist fikirlere yakın olusu ile açıklayabiliyoruz. Bu durumda J. Dobretsberger üzeri gerçekten sislerle örülü bir kimlikle karşımıza çıkmaktadır. Avusturya Marksistlerinden, -O. Bauer, K. Grünberg- mülhem olarak somut olgular dünyasına şekil vermek için pratige soyunmuş, o nedenle de komünist partiye girmiş Dobretsberger'in bu yolunu çok evvelden J. A. Schumpeter ‘Zur Soziologie der Imperialismen’ (1919) ve ‘Die Sozialen Klassen im Etnisch Homogenen Milieu’ (1927) ile açmış “Capitalism, Socialism and Democracy” (1942) ile de isiklendirmisti. Bu durumda onları terazinin farklı kefelerine koyarak tartmak gerekiyor. Bu ise baslı basına bir araştırma konusudur. İstirdat kabilinden belirtmek isterim ki, Sabri Ülgener'in nezdinde bulunan arşivinde J. Dobretsberger'in ‘Historische und Sozial Gesetze’ yazısını Almanca olarak 14 sahifede istinsah eden Ülgener buna eski yazı bir not da ilave etmiştir.⁷⁰

Kısaltmalar

I. Ü.	Istanbul Üniversitesi
IÜF.	Istanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi
IÜFM.	Istanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası
JD/D.	Joseph Dobretsberger / Dosya

⁶⁸ F. Neumark, ibid., sf. 61.

⁶⁹ Cf. A. G. Sayar, op. cit., (1998), sf. 69, dn. 5.

⁷⁰ S. F. Ülgener, ‘Felsefe-Sosyoloji-Metodoloji: Notlar’, (A. G. Sayar arşivi).

EK I

JD.'den Profesör Ömer Celal Sarc'a 2.VII.1941 tarihli mektup

Jerusalem, 2 Temmuz 1941

George Cassis House, Ababakar

Saygin Bay Dekan,

Bugün tam bir aydır ki Filistine geldik. 10 gün Haifadaki Hotel Zionda oturduktan sonra Jerusalemdaki güzel bir eve dostlarımızın daveti üzerine naklettik. Haifa'da mühim olmiyan bir hava taarruzu vardi. Fakat hasar yoktu.

Türkiye baskonolos'a bir ziyaret yaptim. Sizi iyi tanıyor ve selam söylüyor. Konsoloshanesinde Türkiyenin Merkez Bankasi mecmuasini ve baska nesriyati takip edebilirim. Filistin'in ziraat isletmelerine çok alakadarim. Birkaç kolektif isletmeleri gördüm ve bol hasattan hayret ediyorum. Hektar basina 30 metre kental yetistirilir.

Mersinden kalktigim zamandan beri hadiseler düşünmedigim bir terakki ettiler. Türkiye yine felaketten kurtuldugundan çok seviniyorum. Bir güzel memleket ve samimi halk harb haricinde kalsin! Harbin bu sene sonuna eriyecegini ümid ediyorum. Eylül baslangicinda yine Istanbulda olacagim. Arada Halid Bey kitabimin 2. cildini tercüme ettigi takdirde çok memnun olurdum. 1 Eylül'e kadar bir Ingiliz pasaportunu alacagim.

Tatilimizi iyi geçiniz ve Türkiyedeki dostlarima selam söylüyorum.

Saygilarimla

Dobretsberger

EK II

JD.'den Profesör Cemal Bilsel'e 14.IV.1942 tarihli mektup

Jerusalem, 14 Avril 1942

Baka, Farah House.

Monsieur, le Recteur,

En repondant a votre lettre du 27 janvier 1942, j'ai vous ai ecrit, par lettre du 26 fevrier, que les autorites militaires ne peuvent pas permettre mon retour a un pays neutre en regard des prscriptions pendant la guerre.

Il n'em'etait pas possible d'obtenir une exception de cette defence. Mon retour a Istanbul est donc devenu definitivement impossible pendant la duree de la guerre.

Je regrette beaucoup, que je suis empeche par force majeure de remplir mes obligations du contract et je vous demande de considerer les difficultes qu'apporte cette guerre. Je considere comme mon devoir de vous m'offrir aussitot que mon depart est possible au cas, que vous auriez encore besoin de ma service a votre universite a ce temps la.

Voulez-vous accepter, Monsieur le Recteur mes mercis de votre amitie que vous et votre Gouvernement m'ont demontree pendant les annees que j'ai travaille a votre universite, et que je n'oublierai jamais.

Agreez, s'il vous plait, mes sentiments les plus devoues.

Dobretsberger